

NORGES HØYESTERETT

Den 30. januar 2009 avsa Høyesterett dom i

HR-2009-00289-A, (sak nr. 2008/1799), straffesak, anke over dom,

A

(advokat Gunnar K. Hagen)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(statsadvokat Stina Sveier Nielsen)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder foreldelse av straffansvar og reiser særlig spørsmål om det foreligger et fortsatt straffbart forhold, og om reglene om foreldelse av fortsatt forhold kan komme til anvendelse selv om påtalemyndigheten bare har brakt en enkeltstående overtredelse inn for retten til pådømmelse.
- (2) A ble 8. juli 2005 siktet for overtredelse av utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b for å ha gitt vesentlig uriktige eller åpenbart villedende opplysninger i sak etter utlendingsloven. Grunnlaget for siktelsen var at han i forbindelse med søknad om asyl 21. november 1997 opplyste at han het B, født 16. januar 1978, mens hans egentlige navn var C. C skiftet senere navn til A.
- (3) Forelegg for forholdet ble utferdiget 25. juni 2007. Forelegget ble ikke vedtatt, og den 12. mars 2008 ble det oversendt Kristiansand tingrett for pådømmelse, jf. straffeprosessloven § 268. Ved tiltalebeslutning av samme dag ble A dessuten tiltalt for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første til tredje ledd, jf. § 22 første ledd for søndag 9. desember 2007 å ha ført personbil til tross for at han var påvirket av alkohol.

- (4) Kristiansand tingrett avsa 5. mai 2008 dom med domsslutning som for straffekravets del lød slik:

”A, registrert født 16.01.1978, alias C, født 22. juli 1961, dømmes for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første til tredje ledd jf. § 22 første ledd og utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b – sammenholdt med straffeloven § 63 annet ledd til fengsel i 18 – atten – dager og en bot stor kr 55 000 – kroner femtifemtusen, subsidiært fengsel i 15 – femten – dager. Utholdt varetekt kommer til fradrag med 3 – tre – dager.”

- (5) A ble dessuten fradømt retten til å føre motorvogn for en periode på to år og pålagt å betale sakskostnader til det offentlige med 2 000 kroner.
- (6) A anket til Agder lagmannsrett over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og lovanvendelsen for domfellelsen etter utlendingsloven. Lagmannsretten avsa 15. oktober 2008 dom med slik domsslutning:

”1. A dømmes for overtredelse av utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b og for det forhold som er rettskraftig avgjort ved Kristiansand tingretts dom av 5. mai 2008, til en straff av fengsel i 18 – atten – dager samt en bot stor kr 25.000 – kroner tjuefemtusen, subsidiært 15 – femten – dagers fengsel. Til fradrag i den utmålte fengselsstraff kommer 3 – tre – dager for utholdt varetektsfengsel. Straffeloven § 63 annet ledd er iakttatt.

2. A dømmes til å erstatte det offentlige sakens omkostninger med kr 2000 – kroner totusen.”

- (7) A gjorde for begge instanser forgjeves gjeldende at en eventuell overtredelse av utlendingsloven var foreldet.
- (8) A anket til Høyesterett over lagmannsrettens saksbehandling samt lovanvendelsen i tilknytning til foreldelsesspørsmålet. Høyesteretts ankeutvalg traff slik beslutning:

”Anken tillates fremmet for foreldelsesspørsmålet – herunder om lagmannsretten ved avgjørelsen av dette spørsmålet materielt og prosessuelt var avskåret fra å bygge på opplysninger gitt til utlendingsmyndighetene etter 1997. For øvrig tillates anken ikke fremmet.”

- (9) Forsvareren har for Høyesterett vist til at bare en enkeltstående overtredelse av utlendingsloven er brakt inn for retten, og at denne overtredelsen er foreldet isolert sett. Forholdet kan ikke betraktes som et fortsatt forhold. Og selv om Høyesterett skulle komme til at forholdet i utgangspunktet er et fortsatt forhold, må det i relasjon til reglene om foreldelse være avgjørende at påtalemyndigheten hele tiden har begrenset saken til et enkeltstående forhold.
- (10) Påtalemyndigheten har anført at det dreier seg om et fortsatt forhold, og at forholdet ikke er foreldet selv om bare en enkeltstående overtredelse er brakt inn for retten.
- (11) *Jeg er kommet til at anken fører frem.*
- (12) Overtredelse av utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b straffes med bøter eller fengsel inntil seks måneder eller begge deler. Foreldelsesfristen er dermed to år, jf. straffeloven § 67 første ledd.

- (13) Fristen for foreldelse *avbrytes* ved rettergangsskritt som medfører at den mistenkte får stilling som siktet, jf. § 69 første ledd første punktum. Foreldelsen ble dermed avbrutt da A ble siktet 8. juli 2005.
- (14) Forsvareren har reist spørsmål om siktelsens fristavbrytende virkning senere opphørte fordi det gikk nærmere to år fra siktelsen til forelegg ble utferdiget, og deretter nesten ni måneder før saken ble oversendt retten for pådømmelse.
- (15) Selv om foreldelse er avbrutt, starter foreldelsesfristen på nytt å løpe dersom forfølgningen blir stanset på ubestemt tid, se § 69 tredje ledd andre punktum. Dersom det ikke er truffet noen formell beslutning om stansing, vil det avgjørende være om politiet har utvist en slik inaktivitet at det etter en helhetsvurdering er naturlig å anse forfølgningen som stanset.
- (16) I denne saken pågikk det i tiden mellom siktelse og forelegg tidkrevende etterforskning, som blant annet besto i å innhente dokumenter fra utlandet og å analysere fingeravtrykk. Oversendelsen av forelegget til retten ble utsatt da A ble mistenkt for promillekjøring, slik at forholdene kunne pådømmes samlet. Jeg kan derfor ikke se at det har vært slik inaktivitet i saken at det er naturlig å anse den som stanset. Siktelsens fristavbrytende virkning har følgelig ikke opphørt.
- (17) Foreldelsesfristen *starter* å løpe fra den dag det straffbare forhold er opphørt, jf. § 68 første ledd første punktum. Ved fortsatt forbrytelse eller forseelse løper foreldelsesfristen først når den straffbare virksomhet er avsluttet, jf. blant annet Rt. 1972 side 1326.
- (18) Forelegget i den foreliggende sak retter seg kun mot en enkeltstående overtredelse – begått ved søknad om asyl 21. november 1997. Dersom bare dette lovbruddet tas i betraktning, er forholdet utvilsomt foreldet.
- (19) Tingretten og lagmannsretten fant det imidlertid bevist at A også en rekke senere ganger benyttet uriktig navn i ulike søknader overfor utlendingsmyndighetene. Lagmannsretten uttalte dette om foreldesspørsmålet:

”Etter bevisførselen står man klart overfor et fortsatt straffbart forhold, i det siktede vedvarende har benyttet den falske identiteten overfor utlendingsmyndighetene. Lagmannsretten slutter seg til tingrettens drøftelse av dette spørsmål og tilføyer dessuten at selv om tiltalen eksplisitt bare nevner asylsøknaden fra 1997 så er dette og den senere bruk av den falske identiteten samme forhold, i henhold til straffeprosessloven § 38.”

- (20) I tingrettens drøftelse, som lagmannsretten viser til, heter det blant annet:

”Påtalemyndigheten har dokumentert at A søkte asyl 21. november 1997 og mener å kunne føre bevis for at opplysningene var vesentlig uriktige eller åpenbart villedende. De samme opplysningene er benyttet ved søknad om tillatelse til deltidsarbeid og arbeid i ferier av 21. oktober 1998, søknad om første gangs oppholdstillatelse eller arbeidstillatelse av 15. juni 1999 og 7. november 2001, søknad om fornyet arbeids- eller oppholdstillatelse av 27. juni 2000, søknad om reisebevis eller utlendingspass av 31. januar 2001 og 7. november 2001, søknad om fornyet arbeids- eller oppholdstillatelse av 4. mai 2001 og 4. mars 2002, søknad om bosettingstillatelse 17. juni 2002 og søknad om norsk statsborgerskap av august 2004.”

- (21) Jeg forstår lagmannsretten slik at den bare har domfelt for det enkeltstående lovbruddet som er nevnt i forelegget, men at retten ved vurderingen av foreldelsesspørsmålet har vektlagt at det dreier seg om et fortsatt forhold.
- (22) Slik jeg ser det, reiser denne saken tre hovedspørsmål:
1. Foreligger det et fortsatt forhold?
 2. Opphørte et eventuelt fortsatt forhold ved søknaden om bosettingstillatelse 17. juni 2002 eller ved søknaden om norsk statsborgerskap udatert august 2004? Dersom overtredelsen i 2004 ikke omfattes, vil det fortsatte forholdet uansett være foreldet.
 3. Kan det i relasjon til reglene om foreldelse legges til grunn at det dreier seg om et fortsatt forhold når påtalemyndigheten har begrenset saken til å gjelde en enkeltstående overtredelse?
- (23) Vurderingstemaet for om det foreligger en fortsatt forbrytelse eller forseelse, er formulert slik i Rt. 1994 side 203:
- ”Spørsmålet om en står overfor ett fortsatt straffbart forhold eller enkeltstående lovovertridelser, beror på en helhetsvurdering, der sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og et eventuelt felles forsett er momenter av betydning.”**
- (24) I den foreliggende sak dreier det seg om svært likeartede forhold både objektivt og subjektivt sett – å oppgi uriktig navn i søknader overfor norske myndigheter for å sikre en – stadig sterkere – tilknytning til Norge. Dette taler klart for at det dreier seg om et fortsatt forhold.
- (25) De tidligere instanser har lagt til grunn at det dreier seg om elleve overtredelser i løpet av åtte år. Mellom siste og nest siste gang A benyttet uriktig navn, gikk det noe over to år. De øvrige ganger gikk det ikke mer enn maksimalt rundt ett år mellom hver gang. Forsvareren har anført at tidsforløpet tilsier at det ikke foreligger et fortsatt forhold.
- (26) Ved vurderingen av sammenhengen i tid må lovbruddets art etter mitt syn stå sentralt. A har oppgitt uriktig identitet i alle de tilfeller han har hatt kontakt med utlendingsmyndighetene. Søknadene det her dreier seg om, er av en slik art at det vanligvis vil kunne gå måneder, og ikke sjelden ett eller to år mellom hver gang de inngis. Forholdet kan imidlertid nærmest betraktes som en vedvarende tilstand – han har hele tiden operert under uriktig identitet. Jeg kan derfor ikke se at tidsforløpet i et tilfelle som dette taler mot at det dreier seg om et fortsatt forhold.
- (27) Ved alle overtredelser er det den samme fornærmede, nemlig det offentlige. Alle søknadene ble dessuten rettet til samme offentlige myndighet – Utlendingsdirektoratet. Det gjelder også for søknaden datert august 2004 om norsk statsborgerskap, se blant annet Ot.prp. nr. 41 (2004–2005) side 233.
- (28) Derimot dreier seg om overtredelser av ulike straffebud:
- (29) Søknad om norsk statsborgerskap reguleres av statsborgerlovgivningen, som på den aktuelle tiden var lov om norsk riksborgarrett fra 1950. De øvrige søknadene reguleres av utlendingsloven.

- (30) Straffebestemmelsen i utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b, som domfellelsen gjelder, retter seg mot den som "forsettlig eller grovt uaktsomt gir vesentlig uriktige eller åpenbart villedende opplysninger i sak etter loven". Med "loven" siktes det her til utlendingsloven, jf. sammenhengen med første ledd bokstav a, som bruker formuleringen "loven her", og Ot.prp. nr. 46 (1986–87) side 250. Overtredelsen i august 2004 kan dermed ikke straffes etter utlendingsloven selv om de uriktige opplysningene var gitt til utlendingsmyndighetene.
- (31) Lov om norsk riksborgarrett var ikke straffesanksjonert, men falsk forklaring i forbindelse med søknad om statsborgerskap kunne straffes etter den generelle bestemmelsen om falsk forklaring i straffeloven § 166.
- (32) Når det dreier seg om et fortsatt forhold, vil det som regel gjelde flere overtredelser av samme straffebud. Men sammenhengen mellom de aktuelle straffebud vil unntaksvis kunne tilsi at det foreligger et fortsatt forhold selv om to eller flere straffebud er krenket. I avgjørelsen i Rt. 1985 side 43 ble for eksempel flere seksuelle overgrep ansett som et fortsatt forhold selv om ulike straffebud var overtrådt til ulik tid.
- (33) På denne bakgrunnen vil jeg se nærmere på sammenhengen mellom utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b og straffeloven § 166.
- (34) Bestemmelsene er ikke fullt ut sammenfallende. Utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b gjelder bare i utlendingssaker, den har dessuten et vesentlighetskrav, og de to straffebud har ulike skyldkrav. Men når det forsettlig er avgitt vesentlig uriktige opplysninger til utlendingsmyndighetene, kommer i prinsippet begge bestemmelser til anvendelse. Som fremhevet i Bunæs med flere, Utlendingsrett side 563 følgende, beskytter straffebudene den samme interesse – det offentliges behov for at det gis riktig informasjon. Og på det sammenfallende området tar straffebudene ikke hensyn til ulike sider ved forholdet som bare vil komme frem ved at straffebudene brukes ved siden av hverandre.
- (35) Forarbeidene kan tyde på at departementet ønsket en løsning som ikke utelukket at utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b og straffelovens generelle bestemmelser, herunder § 166, anvendes i konkurrans, se Ot.prp. nr. 46 (1986–1987) side 251. Men departementet drøftet ikke nærmere om de alminnelige vilkår for pådømmelse i konkurrans vil kunne være oppfylt dersom både utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b og straffeloven § 166 er overtrådt.
- (36) Forholdet mellom de to bestemmelser er berørt i to dommer av Høyesterett. I Rt. 1994 side 1426 ble det lagt til grunn at utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b ikke utelukker at forhold som rammes av straffebudet, i stedet straffes etter straffeloven § 166 om falsk forklaring. Og i Rt. 2003 side 179 er det uttalt at straffeloven § 166 og utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b ikke kan anvendes i konkurrans. Når det forsettlig er avgitt vesentlig uriktige opplysninger til utlendingsmyndighetene, kan altså påtalemyndigheten velge om den skal ta ut tiltale etter straffeloven § 166 eller utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b, mens de to bestemmelser på den annen side ikke kan anvendes i idealkonkurrans.
- (37) Etter mitt syn er det naturlig å se på utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b som en spesialkategori under falsk forklaring-tilfellene. Tilsvarende betraktninger er lagt til grunn i Rt. 1987 side 929, hvor forsikringsbedrageri ble ansett som en spesialkategori under

bedrageritilfellene. Når det dreier seg om bestemmelser med så nær sammenheng som det her er tale om, kan etter mitt syn ikke den omstendighet alene at det dreier seg om ulike straffebud, medføre at forholdet ikke kan anses som et fortsatt forhold.

- (38) Min konklusjon er etter dette at det forelå et fortsatt forhold, og at dette forholdet først ble avsluttet ved søknaden om norsk statsborgerskap datert august 2004. Det fortsatte forhold var dermed ikke foreldet da siktelsen ble tatt ut 8. juli 2005.
- (39) Forelegget, som ble oversendt retten i stedet for tiltalebeslutning, var imidlertid begrenset til å gjelde en enkeltstående overtredelse, som, isolert betraktet, var foreldet. Spørsmålet er hvilken betydning det har for foreldesspørsmålet at påtalemyndigheten valgte å avgrense saken på denne måten.
- (40) Etter straffeprosessloven § 38 første ledd kan retten ikke gå utenfor det forhold tiltalen, eventuelt forelegget, gjelder. Dette innebærer blant annet at retten ikke kan legge et annet faktisk forhold til grunn enn det som er beskrevet i tiltalebeslutningen dersom dette innebærer at forholdet skifter identitet. Bestemmelsen skal dels sikre at den tiltalte får tilstrekkelig informasjon om arten og omfanget av de forhold han skal forsvare seg mot, dels er den et supplement til anklageprinsippet i § 63.
- (41) Når en tiltale etter sin ordlyd retter seg mot et fortsatt forhold, kan retten også dømme for deler av forholdet som ikke er nevnt i tiltalebeslutningen – forholdet endrer ikke identitet av den grunn. Situasjonen er etter mitt syn en annen dersom tiltalen bare gjelder et enkeltstående forhold. Dersom retten finner det bevist at den tiltalte også har begått en rekke andre overtredelser, og at alle overtredelsene har en slik nærhet at de må betraktes som et fortsatt forhold, endrer det straffbare forhold seg så vesentlig i omfang at det etter mitt syn er riktig å si at det har endret identitet. Begge hensyn bak straffeprosessloven § 38 første ledd taler dessuten mot at retten i en slik situasjon skal kunne pådømme det fortsatte forhold.
- (42) I den foreliggende sak har retten imidlertid ikke pådømt det fortsatte forhold, men har tatt forholdet i betraktning ved vurderingen av foreldesspørsmålet. Etter mitt syn taler hensynet til den tiltalte imot en slik fremgangsmåte. Selv om en tiltalt har fått tilstrekkelig tid til å forberede sitt forsvar også i foreldesspørsmålet, er det generelt en risiko for at behandlingen av forhold som ikke er med i tiltalen, ikke skjer på samme betryggende måte som forhold som er tatt med der. Hvorvidt forholdet er foreldet eller ikke, er avgjørende for om det i det hele tatt kan straffes. Da er det særlig viktig at saksbehandlingen er betryggende. Situasjonen er en noe annen dersom retten ved domfellelse for et fortsatt forhold dømmer for flere forhold enn dem tiltalen nevner, fordi dette bare vil ha betydning for omfanget av det straffbare forhold – ikke for straffbarheten.
- (43) Hensynet til en effektiv strafforfølgning har etter mitt syn begrenset vekt når påtalemyndigheten, som her, er kjent med de øvrige overtredelser. Påtalemyndigheten kunne ha valgt å ta ut forelegg for det fortsatte forhold og dermed forhindre at noen del av forholdet ble ansett som foreldet. Og dersom de overtredelser som er begått etter den overtredelse forelegget gjelder, ikke er foreldet, vil påtalemyndigheten fortsatt kunne ta ut tiltale for disse forhold.

- (44) Jeg finner etter dette at retten ved vurderingen av spørsmålet om foreldelse ikke kan bygge på at det gjelder et fortsatt forhold når tiltalen/forelegget er begrenset til å gjelde en enkeltstående overtredelse. Det følger av det jeg allerede har gjort rede for at det forhold forelegget mot A gjelder, da er foreldet. A må etter dette frifinnes for overtredelsen den 21. november 1997 av utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b.
- (45) Straff må dermed fastsettes for overtredelsen av vegtrafikkloven § 31 første til tredje ledd, jf. § 22 første ledd, som ble rettskraftig avgjort ved tingrettens dom. A er funnet skyldig i å ha ført personbil i firetiden om morgenen til tross for at han var påvirket av alkohol. Tingretten la til grunn at han bare hadde kjørt noen få meter da han ble stanset av politiet. Blodprøve tatt av ham en time etter at han ble stanset, viste en alkoholkonsentrasjon i blodet på 1,53 promille.
- (46) Jeg finner at fengselsstraffen kan settes til 15 dager. Boten på 25 000 kroner, subsidiært 15 dagers fengsel, bør da bli stående. Også varetektsfradraget på tre dager skal bli stående, selv om varetekten ble utholdt i anledning av det forhold A nå er frifunnet for, se Matningsdal og Bratholm, Straffeloven med kommentar side 541 til 542 med videre henvisninger til rettspraksis.
- (47) Idømmelsen av tap av førerett og ansvar for sakskostnader i tingrettens dom berøres ikke av avgjørelsen her. Idømmelsen av sakskostnader i lagmannsrettens dom faller derimot bort, jf. straffeprosessloven § 442.
- (48) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. A frifinnes for overtredelse av utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b den 21. november 1997.
2. For det forhold som er rettskraftig avgjort ved Kristiansand tingretts dom 5. mai 2008, settes straffen til fengsel i 15 – femten – dager samt en bot på 25 000 – tjuefemtusen – kroner, subsidiært 15 – femten – dagers fengsel. Til fradrag i den utmålte fengselsstraff kommer 3 – tre – dager for utholdt varetektsfengsel.

- (49) Dommer **Stabel:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (50) Dommer **Coward:** Likeså.
- (51) Dommer **Flock:** Likeså.
- (52) Dommer **Gussgard:** Likeså.

(53) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. A frifinnes for overtredelse av utlendingsloven § 47 første ledd bokstav b den 21. november 1997.
2. For det forhold som er rettskraftig avgjort ved Kristiansand tingretts dom 5. mai 2008, settes straffen til fengsel i 15 – femten – dager samt en bot på 25 000 – tjuefemtusen – kroner, subsidært 15 – femten – dagers fengsel. Til fradrag i den utmålte fengselsstraff kommer 3 – tre – dager for utholdt varetektsfengsel.

Riktig utskrift bekreftes: